

Araştırma Makalesi • Research Article

Special Issue on *International Conference on Science, Technology, Engineering, Mathematics and Educational Sciences, STEMES'18, 3-5 May 2018, Muş, Turkey*

Felsefi Antropolojik Bir Bakışla Felsefe Bilgisinin Önemi

The Importance of Philosophical Knowledge with a Philosophical Anthropological View

Serpil Durgun^{a,*}

^a Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, 49250, Muş/Türkiye.
ORCID: 0000-0002-7590-5600

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 25 Mayıs 2018
Düzeltilme tarihi: 5 Eylül 2018
Kabul tarihi: 25 Eylül 2018

Anahtar Kelimeler:

Scheler
Kişi
Tam İnsan
Oluşum Bilgisi
Felsefe Bilgisi

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, insanın ne olduğunu, varlıktaki konumunu kendisine temel sorunsal edinmiş olan Alman filozof Max Scheler'in "kişi olarak insan" anlayışına tutunarak, felsefi antropolojik bir bakış açısıyla, özellikle günümüzde elzem bir gereklilik olarak beliren duyarlı, vicdanlı, sağduyulu, hoşgörülü, sorumluluk sahibi etik değerlere sahip erdemli nesillerin yetişmesinde, felsefe bilgisine sahip olmanın önemine ve gerekliliğine dikkat çekmektir. Bu bilgi, insanın kendisinin ne olduğunu, evrendeki yerini, varoluşunun anlamını, diğer tüm varolanlarla olan bağımlı bilmesine, anlamasına, sorgulamasına yönelik bir bilgi olarak, öncelikle bireysel düzlemde kişinin kendi kendisini biçimlendirip geliştirmesine, diğer bir ifadeyle karakter gelişimine hizmet eder. Pozitif bilimlerin örneğinde serimlenen türden bir egemenlik ve başarı bilgisi olmayan felsefe bilgisi, temelde, insanın kendi kişisel hırs ve isteklerini minimize ederek, sadece kendi çıkarları peşinde koşan bir insan olmaktan onu alıkoyar.

ARTICLE INFO

Article history:

Received 25 May 2018
Received in revised form 5 September 2018
Accepted 25 September 2018

Keywords:

Scheler
Person
Full-Human
Formation Knowledge
Philosophical Knowledge

ABSTRACT

The objective of this study is to draw attention to the importance of having philosophical knowledge in the development of sensitive, conscientious, discreet, tolerant, unbiased, responsible generations who, in a philosophical anthropological view -holding on to the understanding of the "human being as a person" of the German philosopher Max Scheler, who has acquired the fundamental problematic of what is human being and the existence position itself- appear as an essential necessity. Knowledge of philosophy, which lacks the sovereignty and achievement of the kind that is revealed in the example of positive sciences, basically, minimizing one's personal ambitions and desires, prevents him from being a person who only pursues his interests.

1. Giriş

Bilindiği gibi, psikoloji, biyoloji, sosyoloji, tarih gibi bilimler insana ilişkin çok çeşitli açıklamalar sunmaktadır. Ancak, insanı ve onun eylemlerini konu edinen bu bilimler Mengüşoğlu'nun (1983: 53) da belirttiği gibi, insan varlığını bir bütün olarak ele almamakta, bilginin, sanatın, felsefenin, bilim ve tekniğin yaratıcısı ve taşıyıcısı olan insanın tüm bu

başarılarının anlamını, niteliğini ve bunları yöneten ilkeleri, insanın evrendeki yerini ve diğer varlık alanlarıyla olan bağımlı ve ilişkisini incelememekte, insanla birlikte varlık dünyasına katılan değer ve anlam verme problemleriyle uğraşmamaktadır. Dolayısıyla, insanın ne olduğu sorusu asıl olarak felsefi antropolojinin ya da insan felsefesinin konusudur.

* Sorumlu yazar/Corresponding author.
e-posta: s.durgun@alparslan.edu.tr

İnsanın ne olduğunun ve varlıktaki konumunun araştırıldığı bir alan olan felsefi antropoloji denildiğinde ise, akla ilk gelen isim Alman düşünür Max Scheler (1874-1928) dir. Düşünce çizgisi açısından Augustinus, Pascal, Bergson ve Nietzsche gibi filozoflara yakın olan Scheler, yöntem olarak Husserl'in fenomenolojisinden etkilenmiştir. Yıldız'ın (2015: 92-93) da belirttiği gibi, Husserl'in fenomenolojisini kendi insan ve değer felsefesine uygulayan Scheler, birtakım değişmez özleri onları çevreleyen arizi faktörlerden soyutlayarak-ayraç içine alarak- zihne yansıdığı şekliyle doğrudan kavramaya çalışmıştır. Özleri görüleme olarak adlandırılan bu yöntemle Scheler, insan ve değerler alanında birtakım özsel sonuçlara ulaşmıştır. Bu sonuçlara felsefi, bilimsel, ya da dini ön kabullerle değil, insanın mahiyetini yine insanın kendisinden hareketle açıklayarak varmıştır.

Bunun yanı sıra Scheler, insanı ve onun kosmostaki yerini irdelerken varoluşçu görüşlerin gelişmesine de destek olmuştur. Bochenski'nin (1997: 172) deyişiyle "Katolik Nietzsche" olarak adlandırılan Scheler, pek çok alanda çalışmalar ortaya koymuş olmasına karşın, insanın ne olduğu sorusu onun temel sorunsalını oluşturur. İnsanın özünün ne olduğuna ilişkin bir temel bilimi, felsefenin ele alması gerektiğini düşünen Scheler, bunu kendi yaşadığı çağda elzem bir gereklilik olarak görür. Böyle bir gereklilik, Scheler'in, Aydınlanmanın, insanın total varlığını göz ardı edip onu sadece bir akıl varlığı olarak ele aldığı yönündeki düşüncesinin yanı sıra, modern medeniyetin ruhunun esas olarak ilerlemeyi değil, insanlığın evriminde bir gerilemeyi oluşturduğu yönündeki düşüncesinden kaynaklanır. Nitekim Scheler (2015: 227) bu konuda şunları söyler: "Modern medeniyetin ruhu zayıfın kuvvetli, zekinin soylu üzerindeki hakimiyetini, salt niceliğin nitelik üzerindeki hakimiyetini temsil eder. Bir çürüme olgusudur: Otomatik itkilerin anarşisi karşısında her yerde insanın merkezi, yönlendirici kuvvetleri zayıflamıştır. Sadece araç geliştiriliyor, amaç unutuluyor ve bu çürüme değil de nedir!" Scheler'in, kendi çağına egemen olan düşünce biçimine muhalif olmasının nedeni, esas olarak insanın ne olduğuna ilişkin yaklaşımında aranmalıdır.

Scheler'in insan anlayışı, insanlar arası ilişkilerde değer sorunlarını konu edinip doğrulanabilir-yanlışlanabilir bir alan olarak etik alanına yaklaşmasını (Kuçuradi, 2004) beraberinde getirmiştir. Değerlerin aprioriliğinin duygusal bir apriorilik olduğunu öne sürerek değer kavramını yeni bir görüşle ele alıp etik alanına yerleştiren Scheler, aynı Kant gibi etiği apriori bir bilgi olarak kurmak çabasıdadır ve her ikisi de amaç güden bir etiği kabul etmemektedir (Mengüşoğlu, 1983). Bununla birlikte, Scheler Kant'ın insanı salt akıl varlığı olarak ele alan insan anlayışının ve genel bir ahlak ilkesine dayanan formalist etik anlayışının tam karşısında konumlanır. Çünkü, Scheler tarafından kurulan içerikli (materyal) değerler etiği, akılla değil gönülle kavranılan bir değerler çokluğuna işaret eder. Şeylerin varlığından farklı bir biçimde kendi varlıklarına sahip olan değerler akılla değil, duyguyla doğrudan olarak kavranabilen değişmez cevherlerdir. İnsan bilgisi ve insanın bilgiyle olan ilişkisi değişebilir olmasına karşın, değerler değişmezler ve kendi içinde bir hiyerarşi oluştururlar. Buna göre, duygusal olarak insana keyif veren değerler en alt basamakta yer alır. Bunun üzerinde canlı hissetmenin, soylunun ve sıradan olanın değeri bulunur. Daha sonraki basamağı ise, kutsal değerler, tinsel değerler oluşturur. Scheler'in öne sürdüğü

değerler ahlakı, ahlakının biçimsel olduğu ve ahlaktan duyguyu attığı gerekçesiyle eleştirdiği Kant ile tam bir karşıtlık içerisindedir (Störig, 2013). Onun bu düşünceleri, soyut, her türlü bağ ve ilişkiden yalıtılmış salt bir akıl varlığı olan insan tasavvuru yerine, "kendi kasıtlı eylemlerinin icrası ile var olabilen" (Störig, 2013: 568) bir insan özüne tutunmasıyla doğrudan ilgilidir. Çünkü, Scheler insanı duygu ve akıl sahibi sosyo-kültürel bir varlık olarak görüp onu kendi tarihselliği içinde ele almaktadır.

Buradan hareketle, mutlak bir insan idealinden söz edilmesi Scheler'e göre mümkün gözükmemektedir, tersine her çağın, her toplumun kendine özgü bir insan ideali bulunmaktadır. Her çağın, her toplumun kendine özgü bir insan ideali bulunsa da Scheler bu insan idealinin çağlara ve uluslara göre değişmeyen bir takım ortak çizgiler taşıdığına da inanır. Bu ortak çizgi ise, kişi olarak insandır (Akarsu, 1986).

2. Kişi Olarak İnsan

Scheler (1998), teolojik -Yahudi-Hıristiyan geleneğinden gelen yaradılış görüşü-, felsefi -Antik Yunandan gelen akıl/logos sahibi bir varlık olarak insan görüşü - ve son olarak da Darwin'in evrim kuramını imleyen bilimsel görüş olmak üzere insana ilişkin üç ayrı görüşün var olduğunu söyler. İnsana ilişkin bu üç görüşün birbirleriyle ilgisiz olduklarını, aralarında hiçbir birlik bulunmadığını düşünen Scheler, söz konusu görüşlerin insanın ne olduğunu aydınlatmaktan ziyade kararttıklarını belirtir. Bu belirsizlik, Scheler'i insanın özünün ne olduğuna ilişkin net, belirli bir cevap bulma arayışına sevk eder. Bu bağlamda onun öncelikli ilgisi, insan kavramının çift anlamlı bir kavram olmasına yöneliktir. Diğer bir ifadeyle, Scheler insanı iki yönü olan bir varlık olarak görür.

İnsan bir yanıyla biyo-psişik/doğal bir varlıktır, yani omurgalılar ve memeliler arasında yer alan belli bir hayvan türüdür. Bu noktada Scheler duygusal itilim, içgüdü, bellek ve zekâ olmak üzere biyo-psişik yaşamın yapısını oluşturan dört varlık basamağını inceleyerek insanı diğer canlılardan farklı kılan şeyin ne olduğunu araştırır. Buna göre, canlılığın en alt basamağı olan duygusal itilim insanda, hayvanda ve bitkide de bulunmaktadır. Bilinçsiz, tasarımızsız ve algısız duyarlılık dürtüsünü oluşturan bu en alt basamak tüm canlılarda ortak bir şekilde görülür. Canlılığın diğer varlık basamağını oluşturan içgüdü, canlılığın hayatta kalabilmesi ve türünün devamını sağlama amacına yönelik olarak doğuştan getirilen davranış biçimleridir. Bu davranış biçimlerinden varlığın üçüncü ve dördüncü basamakları, yani alışkanlıklarla ilgili olan çağrışımsal bellek ve canlılığın en üst basamağı olan zekâ ortaya çıkmaktadır. Bu noktada Scheler, Birinci Dünya Savaşı'nda Alman zoolog Wolfgang Köhler'in maymunlar üzerinde yaptığı deneylerden ortaya koyduğu sonuçları bir kanıt olarak göstererek maymunların da içgüdüye dayalı, çağrışımsal belleğe dayalı ve hatta zekaya dayalı davranışlar sergilediğini vurgular. Her ne kadar dereceleri farklı olsa da hayvanlar da zeki davranışlar sergiliyorsa, onlar da canlılığın en üst basamağı olan zekaya sahipse, o halde insanla hayvan arasındaki fark sadece bir derece farkı mıdır? Kuşkusuz Scheler insanla hayvan arasındaki var olan farkın sadece bir derece farkı olduğunu düşünmez ve buradan hareketle insanla hayvan arasında bir yapı farkı olduğunu öne sürer. Çünkü Scheler'e göre, insan kavramı omurgalı ve memeli hayvandan tamamen bağımsız olan hatta onun tam zıddı olan

bambaşka bir kavramı da imler. Scheler (1998: 37) bunu “insanın öz –nelik- kavramı” olarak adlandırır ve insanı diğer canlılardan ayıran asıl özün Geist/tin olduğunu söyler.

Scheler’e göre, insan bir yanıla biyo-psişik/doğal bir varlıktır, ama o aynı zamanda Geist’in taşıyıcısı olan bir varlıktır da. İnsan, bu yönüyle özgürlüğünü ve özerkliğini elde edip organik gereksinimlerinin üstüne çıkarak evrende hayvanlardan farklı olarak özel bir konuma sahip olur, bu ayrıcalığı ona tinsel-dirimsel bir varlık olması sağlar. İşte asıl olarak insanı hayvandan ayıran şey sanıldığı gibi onun akıl yanı değildir, yaşama dayanmayan, yaşamın dışında aranması gereken ve hatta organik yaşama tamamen karşıt olan bu yeni varlık olgusu tin ya da Geist’tir. Tin ya da Geist Scheler’in felsefesinde insanın akıl boyutunun yanında duygusal edimleri ve sevgiyi de içine alan daha geniş bir yapıyı imler. Nitekim Scheler (1998: 67-68), tin ya da Geist’i aşağıdaki gibi tanımlar:

Eski Yunanlılar bile böyle bir ilkenin var olduğunu iddia etmişler, onu “akıl” diye adlandırmışlardır. Biz bu şey için daha kapsamlı bir sözcük, akıl kavramını da kapsayan, ama bunun yanında “ideleri düşünme”yi, aynı zamanda temel fenomenlere ya da öz içeriğine ilişkin belli bir türden “görüş” yü, bunun ötesinde iyilik, sevgi, pişmanlık, derin saygı, tinsel hayret, mutluluk ve kuşku duyma, özgür karar verme gibi belirli bir türden istemli ve duygusal edimleri de içine alan bir sözcüğü, “tin” (Geist) sözcüğünü kullanmak istiyoruz.

Geist kendini sadece insanda açılar. Böylece, tinsel bir öze sahip olan “insan, sınırsız bir biçimde dünyaya açık eyleyebilen bir X’dir. İnsan olma, tin vasıtasıyla, dünyaya açık olmaya yükseltilmedir” (Scheler, 1998: 70). Bunun anlamı, tinsel bir varlık olarak insanın, artık itkilere ve çevreye bağlı olmadığı, Scheler’in deyişiyle “dünyaya açık bir varlıktır” olduğudur.

Organik yaşamın tam karşıtı olarak konumlanan tin kendi başına aktif değildir, hiçbir gücü bulunmamaktadır. İtkilerin bastırılması yoluyla kendisine gerekli olan enerjiyi sağlayan tin sadece tinsel edimlerden oluşur (Tepe, 1998). Daha açık bir şekilde söylenecek olursa, saf bir aktivlik olan tin akt’lardan meydana geldiği için bir gerçekleştiriciye muhtaçtır. İşte bu akt’ların merkezi ve gerçekleştiricisi olan ise, kişidir, kişi olarak insandır. İnsandan başka hiçbir canlıda bulunmayan tine/ Geist’a sahip olmakla kişi olarak insan, organik yaşamın üstüne çıkarak dünyaya açık bir varlık haline gelmektedir. Çünkü, Geist’in alanı biyo-psişik alandan çok farklı ve bambaşka olan bir sahadır (Mengüşoğlu, 1959).

İnsan varlığı organik yaşamın tüm varlık basamaklarını kendinde taşıdığından itkilerin taşıyıcısıdır, ama diğer yandan tinsel bir öze de sahip olduğundan dolayı tinselliği kendisinde barındırmaktadır. Böyle bir kabul, insan varlığının hem itkilerin hem de tinselliğin etkisinde kalarak hareket edebilen bir varlık olduğu düşüncesini de beraberinde getirmektedir. Bununla birlikte Scheler, insanın ancak tinsel edimleriyle kosmosta özel bir yere sahip olabileceğini düşünür. Çünkü tinsel bir varlık olarak insan, Tepe’nin (1998: 27) de belirttiği gibi, “tinsel edimleriyle Tanrı’nın bu dünyada kendisini gerçekleştirmesini Tanrısalığın bu dünyada daha fazla yer almasını- mümkün kılmaktadır.” Anlaşılan o ki, Scheler’de Tanrı oluş ve insan oluş birbirleriyle ilişkilendirilerek, birbirlerini gerektirmektedir. Böylece, “edimleri ile bu dünyanın

yaratıcısı ve salt tin olan Kişi-Tanrı karşısına, yine tinsel olan kendi edimleriyle kendi dünyasını kuran sonlu kişi-insanı koyan” (Akarsu, 1986:33) Scheler, kendisinin, doğanın ve Tanrı’nın üzerinde, kendi tarihselliği içinde bir özbilince sahip olmasıyla birlikte insanı, hayvandan bambaşka bir şekilde görüp konumlandırmıştır.

Görüldüğü gibi, Scheler’in antropolojisinde, insan ne sadece biyo-psişik bir varlık olarak ne de salt bir akıl varlığı olarak belirir. İnsan, bunlara elbette sahiptir, ama bunların yanında o aynı zamanda tinsel bir varlıktır da ve işte insana asıl olarak evrendeki özel yerini sağlayan da onun böyle bir öze sahip olmasıdır. Bu durum Scheler’de doğal olarak, insanın özü olarak görülen tin ya da Geist’in, daha önce de belirtildiği gibi, insanın akıl boyutunun yanında duygusal edimleri ve sevgiyi de içine alan çok daha geniş bir yapıya işaret ettiğini göstermektedir. Bu yapı içerisinde de, özellikle sevgi başat bir konuma sahiptir. Nitekim, insanları birbirine bir dayanışma duygusuyla bağlayan ve böylece kendi içine kapalı yalıtılmış bir varlık olmaktan alıkoyan sevgi, Scheler’e göre insanın gerçek özünü oluşturur, çünkü “ahlaksal değerler kişinin salt sevgi ediminde ortaya çıkarlar” (Akarsu, 1994:169). Bu bağlamda, Scheler’in ahlaki varlıklar arasında bir dayanışma ilkesinden söz ederek herkesi herkes için sorumlu kılmaya yönelik bir “gönül mantığı”na vurgu yapmış (Timuçin, 1992) olması, takdire şayandır.

Öte yandan, Scheler’in en büyük ilgisi felsefi antropolojiye yönelik olsa da, o aynı zamanda sosyolojiye de eğilerek toplumsal durumlarla bilginin gelişimi arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Bir toplumun içinde bulunduğu durumla, o toplumda egemen olan düşünce tarzları arasında sıkı bir ilişki olduğunu düşünen Scheler, toplumsal topluluğun özelliklerini bilginin özellikleriyle koşullayarak toplumbilime güçlü bir bakış açısı geliştirmiştir (Störig, 2013; Timuçin, 1992). Bunun yanı sıra, aklın biçim ya da formlarının tarih içinde değişmeden kaldığını öne süren Kant’ın tersine, Scheler de aynı Hegel gibi aklın formlarının, tinin tarihsel süreç içerisinde kendisini değiştirip geliştirdiğini kabul ederek, tarih içinde tinin kendisini dönüştürüp geliştirmesi sürecine hizmet eden bilgi biçimleri olduğunu öne sürmüştür.

3. Bilgi Biçimleri

Scheler oluşum bilgisi, kurtuluş ya da erme bilgisi ve son olarak egemenlik ve başarı bilgisi olmak üzere her birinin farklı amaçlara hizmet ettiği üç tür bilgi ayırt eder. Oluşum bilgisi insanın kişi olarak gelişimine hizmet ederek onu biçimlendirme amacına yöneliktir. Kurtuluş ya da erme bilgisinin amacı ise, dünyadan, zamandan bağımsız olan en yüksek temelin oluşuna hizmet etmektir. Son olarak, pozitif bilimlerin örneğinde serimlenen egemenlik ve başarı bilgisi, insanın amaçları doğrultusunda dünyayı biçimlendirerek ona pratik olarak egemen olma amacını gütmektedir (Akarsu, 1986).

Scheler’e göre, tinin kendisini dönüştürüp geliştirmesi sürecinde bu bilgi türleri belli bir sıradüzeni takip ederek söz konusu gelişim sürecine hizmet ederler. Bu sıradüzen egemenlik ve başarı bilgisinden oluşum bilgisine doğru olan bir yükselmeyi içerir. Çünkü, oluşum bilgisi evrende hayvanlardan farklı olarak insana özel bir konum sağlayan insandaki tinsel yönü adeta bir mikrokosmos/küçük evren

halinde genişletip açarak, kendi varlık biçiminin ne olduğuna ve ne olacağına ilişkin kendini özgürce biçimlendirmesine hizmet ederek dünyanın bütününe katılmasına olanak sağlar. Bu noktada Scheler, insanın kişi olarak asıl özüne ulaşmasını imleyen “tam insan” idealini bize sunar. Özünün bütün olanaklarını içinde taşıyan anlamına gelen tam insan ideali, Scheler’in insanda Tanrı’yı temellendirme düşüncesinden kaynaklanır. Bir mikrokosmos olan insan tüm varolanların özünü, özbiçimlerini kendi içinde barındırdığından kosmomorf -evren biçimli- bir varlıktır. Dirimsel ve tinsel varlık insanda ortaya çıktığından ve insan bir mikrokosmos olduğundan, makrokosmosun/büyük evrenin/büyük düzenin en yüksek temeli olan Tanrı insanda incelenebilir. Bu bakış açısına göre insan küçük Tanrı -mikrotheos- dir, Tanrı’ya ilk giriştir. Evrenin temeli olan Tanrı ile ana bağlantısını insan, doğrudan doğruya kendinde kavrayıp kendinde gerçekleştirir. Tanrı’ya giden yol insandan geçer, çünkü kendi özünün olanaklarını gerçekleştirme ya da kendini Tanrılaştırma insanda, insanın gönlünde ortaya çıkar. Scheler’in bu düşüncesi insanı, Tanrı’nın özneliklerini kendinde gerçekleştirebilecek bir varlık olarak görmesiyle doğrudan ilgilidir. Ona göre bunu başarabilen insan, tam-insan olur. Burada tam-insan kavramıyla Scheler, kendisinin, doğanın ve Tanrı’nın bilincine varmış olan tarihsel, tinsel ve dirimsel bir varlık olarak özünün bütün olanaklarını içinde taşıyan kişi olarak insanı imlemektedir (Akarsu, 1986: 37-39). Gerçi bu noktada Scheler insan olmanın çok güç olduğunu vurgulayarak tin ile içgüdü arasındaki büyük gerginliğin merkezi olan insan varlığının bunu başarabilmesini pek mümkün görmemektedir. Ama bu düşüncesine karşın yine de tam-insanı bir ideal olarak önümüze koymaktan kaçınmamaktadır. Bunun yanı sıra, tarihselci bir bakış açısıyla Scheler her toplumun ve her çağın kendine özgü kültürel bir yapıya sahip olduğunu düşündüğünden, tam insan idealinin her çağın ya da toplumun kendi kültürel özelliklerine ve kendi dönemine uygun bir şekilde belirlendiğini de söylemektedir.

Esas olarak Scheler, bir olanaklar varlığı olan insanın özgür bir şekilde kendi potansiyellerini ortaya çıkarıp kendisini olabildiğince geliştirip biçimlendirmesini savunur, diğer bir ifadeyle kişi olabildiğini savunur. Onun bu düşüncesi, bütün insanları kişi olarak değerlendirmemesinden kaynaklanır. Ona göre, insan türünün bir bireyi olmak kişi olabilmeye yetmemektedir. Burada Scheler, bir insanın kişi olabilmesi için gerekli gördüğü “normal olmak, ergin olmak, kendisi ve bedeni üzerinde egemen olmak ve sorumluluk” (Akarsu, 1994: 170) olmak üzere dört özellik belirler. İşte bu dört özelliğin bir insanda gelişip serpilebilmesi için kişi olabilmek için- yukarıda sözü edilen bilgi türlerinden oluşum bilgisi devreye girmektedir.

Scheler, oluşum bilgisini insana biçim kazandıran, onu geliştirip yetkinleştiren sindirilmiş bir bilgi olarak görür. Söz konusu bilgiyi yalnızca aklın, düşünmenin, algılamının sağladığı bir bilgi türü olarak görmeyen Scheler, oluşum bilgisinin ruhun işlevleri ya da gönül denilen şeyi de kapsadığının altını çizerek, Aklın formları nasıl gelişiyorsa ruhun işlevlerinin, gönülün, karakterin, istencin de geliştiğini kabul eden Scheler, bunların biçimlenip gelişmesi koşulunu oluşum bilgisine dayandırır. Burada, “bilgi bilgi içindir” düşüncesini kabul etmeyen Scheler, böyle bir düşüncüyü anlamsız ve boş bulur. Çünkü nasıl ki sevdiğimiz ve araştırdığımız her şeyde bir değer ve ontik bir anlam

arıyorsak, bilgide de bir değer ve ontik bir anlam olmalıdır, bir oluşa hizmet etmelidir (Akarsu, 1986).

İşte bu noktada bu çalışmanın argümanı, felsefe bilgisine ilişkin niteliklerin, Scheler’in betimlediği oluşum bilgisinin nitelikleriyle örtüştüğü yönündedir. Peki o halde felsefe bilgisi nasıl bir bilgidir? Kuşkusuz, doğa üzerinde, nesnelere üzerinde bir egemenlik kurmak amacıyla güden pozitivist bilimlerin bilgisi gibi bir egemenlik ve başarı bilgisi değildir. Dünyadan, zamandan bağımsız olan en yüksek temelin oluşuna hizmet etme amacıyla olan bir teoloji (kurtuluş ya da erme bilgisi) bilgisi de değildir. O halde felsefe bilgisi, insanın kişi olarak gelişimine hizmet ederek onu biçimlendirme amacına yönelik olan oluşum bilgisine uygun düşmektedir.

Burada elbette, felsefe bilgisinin nasıl bir bilgi türü olduğundan söz etmek gerekir. En genel olarak felsefe bilgisi evrene, yaşama, insana ilişkin bütüncül, bağımsız, yaratıcı, eleştirel ve sorgulayıcı bakış açısı kazandıran bir bilgidir. Bunun yanı sıra, problem odaklı bir bilgidir. Problem tespiti yapmak, bu problemleri sorgulamak, tutarlı bir şekilde temellendirmek, insanın düşünebilme ve sorgulayabilme yetisine hiç kuşkusuz destekleyici ve geliştirici bir katkı sağlar. Ama hepsinden de önemlisi, felsefe bilgisi, tüm yapıp etmelerimize adeta bir Arşimet noktası olacak olan ilke ve kabullerin bilgisini de bize vererek yaşamımızda bir tür projeksiyon işlevi görür. Felsefe bilgisi, insanın kendisinin ne olduğunu, evrendeki yerini, varoluşunun anlamını, diğer tüm varolanlarla olan bağını bilmesine, anlamasına, anlamlandırmasına, sorgulamasına yönelik bir bilgi olarak, öncelikle bireysel düzlemde kişinin kendi kendisini biçimlendirip geliştirmesine, diğer bir ifadeyle karakter gelişimine hizmet eder.

Bu bakımdan felsefe bilgisi, insanın kişisel hırs ve isteklerini minimize ederek, sadece kendi çıkarları peşinde koşan bir insan olmaktan onu alıkoyar. Böylece, insan kendi içine çekilmiş ayrık bir varlık olmaktan kurtulup, diğer insanların da haklarını gözetip kollayan bir dayanışma duygusuyla dünyaya yönelir. İnsan onuruna saygılı, sağduyulu, vicdanlı, duyarlı, empatik düşünebilen, önyargılardan olabildiğince arınmış, hoşgörülü bir insan olma sorumluluğunu kazandırarak farkındalıklarımızı arttırır. Evrene, yaşama, insana ve ilişkilerine yönelik sağlam bir duruş noktası sağlar. Bu durum, kişinin eylemlerini çoğunlukla etik değerlerin determinasyonu altında gerçekleştirmesini de beraberinde getirir. Böyle bir kişi, araç değerlerin etik değerlerin buyruğunda olması için daima gayret ve özen gösterir.

4. Sonuç

Russell (1996) geçmişte, ceza ve korkunun, erdemin iki büyük özendiricisi olduğunu, oysa erdeme giden yolun sevgi ve bilginin işbirliğinden geçtiğini vurgular. Felsefe bilgisinin doğrudan karakter gelişimine hitap eden bir bilgi olduğunu öne süren bu çalışma, Russell’in vurgusuna bir ekleme yaparak, erdeme giden yolun sevgi ve felsefe bilgisinin işbirliğinden geçtiğini savunmaktadır.

Varlık dünyası içinde kendisi de bir varlık olan insan, bilim, teknik, sanat ve felsefe gibi tüm insan başarılarının hem yaratıcısı hem de taşıyıcısıdır. İnsan varlığı, kendisinin ne olduğunu, evrendeki yerini, varoluşunun anlamını, diğer varlık alanlarıyla arasındaki bağı bilmeye, anlamaya ve

anlamlandırmaya çalışır. Bağlı bulunduğu varlık dünyasına, anlam ve değer boyutunu katarak onu zenginleştiren insan varlığı, Scheler'in de vurguladığı gibi, "tüm değerlerin taşıyıcısıdır." Tüm değerlerin hem oluşturucusu hem de taşıyıcısı olan insan varlığının yaşamı, Mengüşoğlu'nun (1983: 272) da belirttiği gibi, "kesintisiz bir eylemler zincirinden ibarettir ve insan eylemlerine dolaylı ya da dolaysız daima bir değer determinasyonu/duygusu eşlik etmektedir." Değerler ise, bizi doğrudan doğruya felsefenin alanına yönlendirir.

Bu noktada, pozitif bilimlerin örneğinde serimlenen türden bir egemenlik ve başarı bilgisi olmayan felsefe bilgisi devreye girer. Bu bilgi, etik değerlerin sesini duyurarak, eylemlerimizde bizi tutarlı, karakterli, onurlu, erdemli olmaya çağırır, diğer bir ifadeyle "tam insan" olabilmek için çaba ve özen göstermeye çağırır. Böylece, her türlü olay, olgu ve ilişkiye pragmatik ve egoist açıdan bakan günümüze insanı, bu bakış açısını değiştirerek, eylemleriyle etik ilkeler arasında kurulması gerekli olan bağı oluşturur ya da sağlamlaştırır.

Kaynakça

- Akarsu, B. (1994). *Çağdaş felsefe: kant'tan günümüze felsefe akımları*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Akarsu, B. (1986). Max scheler: insan olma sorunu. ioanna kuçuradi (Der.). *Türk felsefe araştırmalarında ve üniversite öğretiminde alman filozoflar* içinde, (ss.32-43). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Bochenski, J. M. (1997). *Çağdaş avrupa felsefesi*. (çev. Serdar Rifat Kırkoğlu). İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Kuçuradi, I. (2004). *Felsefe ve etik, 1-14*. Yunus Aran Birlikteliği Konferansı. (Erişim: 01.05.2018), http://www.aysuerden.org/yunusaran/pdf/Etik_iona.pdf
- Mengüşoğlu, T. (1983). *Felsefeye giriş*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Mengüşoğlu, T. (1959). Ontolojik esaslara dayanan felsefi antropoloji hakkında düşünceler. *İstanbul Üniversitesi Felsefe Arkivi Dergisi*, 4(2), 1-8. (Erişim: 01.05.2018), <http://www.dergipark.gov.tr/iufad/issue/1314/15500>
- Russell, B. (1996). *Eğitim üzerine*. (çev. Nail Bezel). İstanbul: Say Yayınları.
- Scheler, M. (2015). *Hınç*. (çev. Abdullah Yılmaz). İstanbul: Alfa Yayınevi.
- Scheler, M. (1998). *İnsanın kosmostaki yeri*. (çev. Harun Tepe). Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Störig, H. J. (2013). *Vedalaradan tractatus'a dünya felsefe tarihi*. (çev. Nilüfer Epçeli). İstanbul: Say Yayınları.
- Tepe, H. (1998). Giriş. (çev. Harun Tepe). *İnsanın kosmostaki yeri* içinde, (ss.7-31). Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Timuçin, A. (1992). *Düşünce tarihi*. İstanbul: BDS Yayınları.
- Yıldız, A. (2015). Max scheler'in insan ve kişi anlayışı. *Bilimname*, XXIX (2), 91-108. (Erişim: 01.05.2018), http://www.isamveri.org/pdfdr/DO2237/2015_29_YIL_DIZA.pdf